

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและรายงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและแนวทางในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก

ความหมายของพัฒนาการเด็ก

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก

พัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

การประเมินพัฒนาการเด็ก

ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเด็ก

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก

ความหมายของพัฒนาการเด็ก (สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ , 2553)

พัฒนาการ คือ กระบวนการการเปลี่ยนแปลงลักษณะและพฤติกรรมที่มีทิศทางและรูปแบบที่แน่นอนจากช่วงระยะเวลาหนึ่งไปสู่อีกระยะหนึ่ง

พัฒนาการ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านวุฒิภาวะของระบบต่างๆ และตัวบุคคล เพิ่มความสามารถของระบบหรือบุคคล ให้ทำหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถทำหน้าที่ที่สลับซับซ้อนยุ่งยากได้ ตลอดจนเพิ่มทักษะใหม่และความสามารถในการปรับตัวต่อภาวะใหม่ของบุคคลผู้นั้น ซึ่งการจะไปถึงจุดแห่งความพร้อมได้จะต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ ในการดูแลพัฒนาการเด็กต้องครอบคลุมถึงพัฒนาการต่างๆ ดังนี้

- 1) ด้านร่างกาย
- 2) ด้านอารมณ์และบุคลิกภาพ
- 3) ด้านสังคม
- 4) ด้านเชาวน์ปัญญา ภาษา และความคิด

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก

พัฒนาการเด็กนั้นมีทฤษฎีหลายทฤษฎีที่ได้อธิบายถึงพัฒนาการเด็ก ซึ่งแสงเดือน ทวีสิน, 2545 ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการพัฒนาศติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ได้เน้นว่าพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์จะเป็นไปตาม ขั้นตอน มีทั้งหมด 4 ขั้นตอนตามลำดับ คือ ขั้นตอนการใช้ประสาทสัมผัส (Sensorimotor Stage) ขั้นเตรียมการ (Preoperational Stage) ขั้นเรียนรู้รูปธรรม (The Concrete Operation Stage) ขั้นเรียนรู้รูปธรรม (The Concrete Operation Stage) และขั้นเรียนรู้สิ่งที่เป็นามธรรม (Formal Operation Stage) ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดขั้นตอนที่มีผลกับเด็กปฐมวัยก็ คือ

- ขั้นตอนการใช้ประสาทสัมผัส (Sensorimotor Stage) เป็นพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นตอนที่ทารกแรกเกิด - 2 ขวบ จะใช้ประสาทสัมผัส และตอบสนองต่อสิ่งเร้าและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม เช่น ทารกจะลืมตาเมื่อมีแสงสว่างมากกระทบ เป็นต้น

- ขั้นเตรียมการ (Preoperational Stage) เป็นพัฒนาการทางสติปัญญาขั้นที่สองของเด็กวัย 3 - 7 ขวบ ซึ่งถือว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่หรือเป็นศูนย์กลางของสังคม (Ego Centric) จึงเอาแต่ใจตนเอง ขาดความมีเหตุมีผล ขาดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี กฎหมายบ้านเมืองจึงไม่เอาผิดแก่เด็กอายุไม่เกิน 7 ขวบ ที่กระทำความผิดทางกฎหมาย ขั้นนี้เป็นขั้นเตรียมการทางสมองที่จะเริ่มมีเหตุมีผลต่อไป

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางเพศของฟรอยด์ (Freud's Psychosexual Theory)

ฟรอยด์ได้สรุปถึงพัฒนาการทางเพศของบุคคลไว้ 5 ขั้นตอน คือ ความสุขอยู่ที่ปาก (Oral Stage) ความสุขอยู่ที่การใช้ทวารหนัก (Anal Stage) ความสุขอยู่ที่การผูกพันกับบิดาหรือมารดา (Phallic Stage) ความสุขอยู่ที่การเก็บกดความแฝงเร้นทางเพศ (Latency Stage) และความสุขอยู่ที่การได้สนใจในเพศตรงข้าม (Genital Stage) ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดขั้นตอนที่มีผลกับเด็กปฐมวัยก็ คือ

- ความสุขอยู่ที่ปาก (Oral Stage) เริ่มตั้งแต่ทารกแรกเกิดถึง 2 ขวบ จะทำการสนองความต้องการเพื่อให้เกิดความพอใจและเป็นความสุขของตน โดยใช้ปากเป็นการเปล่งเสียงต่างๆ กิน อม ดูด กัด และแทะ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า "ทารกจะมีความสุขกับการดูด" ความสุขเช่นนี้ อาจติดตัวเด็กมาถึงวัย ผู้ใหญ่ได้

- ความสุขอยู่ที่การใช้ทวารหนัก (Anal Stage) ความพอใจและความสุขของเด็กวัย 2 - 3 ขวบ อยู่กับการขับถ่ายและสามารถบังคับอวัยวะขับถ่ายของตนเอง ได้

- ความสุขอยู่กับการผูกพันกับบิดาหรือมารดา (Phallic Stage) ความพอใจและความสุขของวัยเด็ก 4 - 6 ขวบนี้ จะมีความรู้สึกผูกพันกับมารดาและหวงมารดาเป็นพิเศษในทางตรงกันข้าม เด็กหญิงจะรักใคร่ผูกพันกับบิดาและหวงบิดาเป็นพิเศษ ซึ่ง فروยด์ เรียกพฤติกรรมนี้ว่า "ปมโอดิปุส" (Oedipus Complex)

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอิริคสัน (Erikson's Psychosocial Theory)

อิริคสันได้แบ่งพัฒนาการทางสังคมของบุคคลไว้ 8 ขั้นตอน ดังนี้ การสร้างความรู้สึกไว้วางใจ การสร้างความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง การสร้างความรู้สึกชอบ การสร้างบุคลิกภาพของตน การสร้างความเป็นผู้นำ การสร้างความเป็นผู้ใหญ่ และการสร้างความมั่นคงของชีวิต ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดขั้นตอนที่มีผลกับเด็กปฐมวัยก็คือ

- การสร้างความรู้สึกไว้วางใจ ช่วงอายุแรกเกิดถึง 1 ขวบ ถ้าเด็กได้รับอาหาร น้ำความรัก ความเอาใจใส่ และความใกล้ชิดจากมารดาหรือพี่เลี้ยงเป็นอย่างดี เด็กจะเกิดความรู้สึกไว้วางใจและความอบอุ่นมั่นคง ในทางตรงข้ามถ้าถูกทอดทิ้งและมิได้ความรักจะเกิดความรู้สึกไม่ไว้วางใจใคร ในวัยเด็กจะเกี่ยวข้องกับ ผู้ใกล้ชิด ได้แก่ บิดา มารดา หรือพี่เลี้ยงเป็นส่วนใหญ่

- การสร้างความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง วัยนี้เด็กจะแสดงออกให้เห็นว่าตนเองมีความสามารถ มีความเป็นตัวของตัวเอง ในทางตรงข้ามถ้าเด็กมิได้รับความสำเร็จหรือความพอใจ เด็กจะเกิดความอายและกลัวการแสดงออก ในวัยเด็กจะเกี่ยวข้องกับ บิดามารดาหรือพี่เลี้ยงมาก

- การสร้างความคิดริเริ่ม วัยนี้เด็กจะเลียนแบบสมาชิกในครอบครัว ทดลองสิ่งใหม่ๆ ถ้าทดลองแล้วผิดพลาด เด็กจะเกิดความขลาดและหวาดกลัว ในวัยนี้เด็กจะเกี่ยวข้องกับสมาชิกในครอบครัวและเด็กๆนอกบ้าน

4. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg's Psychosocial Theory)

โคลเบอร์ก ได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาการทางจริยธรรมไว้เป็น 6 ขั้นดังนี้ คือ ขั้นหลบหลีก การถูกลงโทษ ขั้นการแสวงหารางวัล ขั้นการทำตามเพื่อน ขั้นการทำตามหน้าที่ ขั้นการทำตามสัญญา และขั้นหลักอุดมคติสากล ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดขั้นตอนที่มีผลกับเด็กปฐมวัยก็คือ

- ขั้นหลบหลีกการถูกลงโทษ ขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 7 ปี ซึ่งชอบใช้หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษ และจะเลือกกระทำในทางที่จะเกิดประโยชน์แก่ตนเองมากกว่า เด็กวัยนี้เข้าใจความดีว่าหมายถึงสิ่งที่ทำแล้วไม่ถูกลงโทษหรือถูกตำหนิ เช่น เด็กยอมทำการบ้านเพราะกลัวครูทำโทษ เป็นต้น ส่วนการตัดสินใจว่าจะอะไรถูกอะไรผิด เด็กจะมองที่ผลของการกระทำว่าถ้าเสียหายมากก็ตัดสินใจว่าการกระทำนั้นผิดไม่ได้มองที่สาเหตุของการกระทำ

พัฒนาการตามวัยของเด็ก

การพัฒนาของเด็กประกอบด้วยหลายด้าน ได้แก่ การเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อใหญ่เล็ก (gross and fine motor) การสื่อความหมายและภาษา (communication and language) สังคม (social) อารมณ์ (emotion) เชาวนปัญญาและความคิด (intellectual and cognitive) คุณธรรม จริยธรรม (moral) มีทฤษฎีมากมายที่อธิบายการพัฒนาของเด็ก เป็นเรื่องยากที่ทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งจะสามารถอธิบายครอบคลุมถึงพัฒนาการของเด็กทั้งหมดได้ เพราะการพัฒนาเป็นขบวนการที่ซับซ้อนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเป็นผลรวมของปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลาย ๆ ปัจจัย (วรุณา กลกิจโกวินท์, 2552)

เป้าหมายการเจริญพัฒนา คือ

1. เด็กต้องพัฒนาจากบุคคลที่พึ่งพาคนอื่น (dependence) ไปเป็นบุคคลที่พึ่งตนเอง (independence) ในที่สุด เป็นบุคคลที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (interdependence)
2. เด็กต้องพัฒนาจากคนที่เอาตนเองเป็นศูนย์กลาง เอาแต่ใจตนเอง (self oriented) ไปเป็นบุคคลที่คำนึงถึงผู้อื่น (others oriented) พึ่งและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น
3. เด็กมีความคิดเพื่อฝันมีจินตนาการ (fantasy) จะต้องเติบโตขึ้นจนในที่สุดเข้าใจรับรู้ความเป็นจริง (reality)
4. จากการเชื่อหลักความสุข สนุกสนานเป็นใหญ่ (pleasure principle) เจริญพัฒนาสู่ความเป็นจริงตามเหตุและผล (logic)

พัฒนาการของเด็กเมื่อแยกตามวัยจะแบ่งเป็นช่วงอายุ ซึ่งสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ (2551) ได้กล่าวไว้ดังนี้

พัฒนาการของเด็กวัย 0 - 1 ปี

มีการเจริญเติบโตของร่างกายอย่างรวดเร็วมีการเคลื่อนไหวระยะแรก เป็นไปโดย reflex แล้วค่อย ๆ หายไป ต่อมาจะเป็นการเคลื่อนไหว/ การกระทำที่มีจุดมุ่งหมายมากขึ้น ค่อย ๆ สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวได้ (จาก ชันคอ คว่า นั่ง คลาน เกาะยืน เกาะเดินจนในที่สุดยืนเอง) พัฒนาการเด็กในวัยนี้ในแต่ละด้าน เป็นดังนี้

- พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ได้แก่ นอนคว่ำ ยกศีรษะตั้งได้ 45 องศา นอนหงายพลิกตะแคงตัว นั่งได้นาน 10 นาที โดยไม่ล้ม แขนไม่เกร็ง ใช้มือเล่นของเล่นได้ เกาะเดินไปข้างๆ โดยหันหน้าเข้าเครื่องเรือน เดินโดยช่วยงูมมือเด็กทั้ง 2 ข้าง

- พัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา ได้แก่ มองถึงของในระยะห่าง 20 ซม. หยิบของเล่นโดยกางนิ้วมือออกแล้วหยิบ เปลี่ยนมือถือวัตถุ มองตามของเล่นที่ทำตกใส่วัตถุลงไปด้วยเล็กๆ ได้

- พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา ได้แก่ สะดุ้งหรือเคลื่อนไหวร่างกายเมื่อได้ยินเสียง หันตามเสียงพูด สนใจฟังคนพูดและมองไปที่วัตถุนาน 1 นาที หันตามเสียงเรียกชื่อรู้จักสมาชิกในบ้านเมื่อเอ่ยชื่อ

- พัฒนาการด้านการใช้ภาษา ได้แก่ ทำเสียง “อู” ในลำคอ เล่นปาก เล่นน้ำลาย ขณะอยู่คนเดียว ทำเสียงติดต่อกันซ้ำๆ ออกเสียง 2 พยางค์ซ้ำๆ รู้จักการปฏิเสธด้วยการแสดงท่าที

- พัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม ได้แก่ ยืม หรือส่งเสียงตอบเมื่อมีผู้พูดคุย หรือตะคองตัว แสดงว่าจะได้กินนมเมื่อเห็นนมแม่หรือขวดนม คืบหน้าจากแก้วที่มีน้ำประมาณครึ่งแก้ว โดยมีผู้ใหญ่ช่วย ร่วมเล่นเกมจะเอ่

พัฒนาการของเด็กวัย 1 - 2 ปี

เด็กวัย 1 - 2 ปี จะเป็นวัยที่มีความต้องการเป็นตัวของตัวเอง ชอบเล่นเชิงสำรวจ และชอบการเลียนแบบ พัฒนาการเด็กในวัยนี้ในแต่ละด้าน เป็นดังนี้

- พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ได้แก่ เดินได้เอง เดินขึ้น/ลงบันไดโดยพักเท้าแต่ละขั้นและมือจับราวบันได

- พัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็กและสติปัญญา ได้แก่ สามารถขีด เขียนเส้นที่ไม่มีมีความหมาย เป็นระเบียบลงบนกระดาษได้ ใช้นิ้วมือได้คล่องขึ้น จับวัตถุที่เหมือนกัน ต่อก่อนไม้สี่เหลี่ยมลูกบาศก์เป็นหอสถูได้ และวางรูปในช่องกระดานรูปแบบได้

- พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา ได้แก่ เลือกวัดดูและรูปภาพที่คุ้นเคยได้ตามสิ่งชี้อวัยวะของร่างกายได้ 7 ส่วน ทำตามคำสั่งง่าย ๆ ได้ 3 อย่าง มีความตั้งใจฟังนิทานเรื่องสั้นจนจบ

- พัฒนาการด้านการใช้ภาษา ได้แก่ เลียนแบบการพูด และพูดเป็นคำ ๆ ให้ผู้ใหญ่เข้าใจได้

- พัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม ได้แก่ คืบหน้า รับประทานอาหารได้เองโดยไม่หก ถอดกางเกงเอวยางยืดได้ เริ่มถ่ายอุจจาระเป็นเวลา เริ่มกลั้นปัสสาวะได้ในช่วงเวลากลางวัน สามารถเข้าไปเล่นกับเด็กคนอื่นแบบต่างคนต่างเล่นและปกป้องสิ่งของเมื่อถูกแย่ง

พัฒนาการของเด็กวัย 2 - 3 ปี

เด็กวัย 2 - 3 ปี จะเป็นเด็กช่างสงสัยเต็มไปด้วยคำถาม การเฝ้าดู การสังเกตและการเลียนแบบเชิงสำรวจ มีความสนใจในการฝึกทักษะอย่างมากชอบทำกิจกรรมซ้ำๆวัยนี้จึงเป็นช่วงสำคัญที่จะทำให้เด็กเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา ชอบขีดเขียนเป็นเส้นยาว วงกลม และตั้งชื่อเส้นที่ขีดเขียนได้ พัฒนาการเด็กวัยนี้ในแต่ละด้านเป็นดังนี้

- พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ได้แก่ ถีบจักรยานสามล้อได้ ยืนด้วยขาข้างเดียว ได้ กระโดดอยู่กับที่ได้ เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้ เล่นกระดานลื่นได้เอง ขว้างลูกบอล วิ่งไปเตะลูกบอลได้

- พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อเล็ก ได้แก่ ประกอบรูปจิ๊กซอว์ 3 - 6 ชิ้นได้ จับคู่รูปภาพรูปเรขาคณิต จับคู่สีได้ รู้จักแม่สีหรือสีพื้นๆ วาดรูปง่ายๆ วาดรูปคนได้ ปั่นดินน้ำมันเป็นก้อนกลมๆ เป็นแท่งหรือบิดเป็นเกลียว ร้อยลูกปัดขนาดเล็กได้ ดูหนังสือได้ด้วยตนเอง

- พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา ได้แก่ ทำตามคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำได้ 2 - 3 อย่าง ต่อวัตถุ 2 - 3 ชนิด ชื่อวัยวะของร่างกายได้ 10 ส่วน เลือกรูปภาพตามสั่งได้ วางวัตถุไว้ข้างบน ข้างใต้ และข้างในได้ สนใจฟังนิทานได้นาน 10 นาที เลือกจัดกลุ่มวัตถุตามประเภทได้

- พัฒนาการด้านการใช้ภาษา ได้แก่ พูดเป็นประโยคสมบูรณ์โดยใช้คำ 3 - 5 คำ เล่านิทานจากรูปหรือหนังสือง่ายๆ ได้ พูดตอบโต้คำถามต่างๆ 3 คำถามในเรื่องเดียวกัน พูดถึงเหตุการณ์ที่ผ่านไปใหม่ๆ ได้

- พัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม ได้แก่ เริ่มเล่นสมมติ รู้จักรอคอย ไม่ร้องไห้เมื่อแยกจากแม่ ใช้หลอดดูดของเหลวได้ ใช้ส้อมจิ้มอาหารรับประทานได้ ใส่ - ถอดเสื้อ/กางเกงได้ บอกเมื่อจะขับถ่าย แปรงฟันได้โดยผู้ใหญ่ช่วย ล้างมือและเช็ดมือได้

พัฒนาการของเด็กวัย 3 - 5 ปี

เริ่มเป็นตัวของตัวเองโดยไม่ต้องให้ผู้ใหญ่เฝ้าในการเล่น ใช้พลังงานไปกับการเล่น จะรู้สึกดีที่ได้แสดงออกในสิ่งที่ตนต้องการ เต็มใจลองของใหม่และสิ่งแปลกใหม่ พัฒนาการเด็กวัยนี้ในแต่ละด้านเป็นดังนี้

- พัฒนาการด้านการเคลื่อนไหว ได้แก่ เด็กสามารถเดินด้วยปลายเท้าเดินบนเส้นตรงกว้าง 5 ซม. ในขณะที่วิ่งแล้วหยุดวิ่งเลี้ยวหรือหลบสิ่งกีดขวางได้ เดินขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้ ปีนตาข่ายเชือกได้ ขว้างและรับลูกบอลขนาดเล็กได้ วิ่งไปเตะลูกบอลได้โดยไม่ต้องหยุดเลี้ยง กระโดดสองเท้าได้ไกล 30 ซม. หรือกระโดดลงจากบันไดขั้นสุดท้ายได้ ถีบจักรยาน 3 ล้อได้

- พัฒนาการด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็กและสติปัญญา ได้แก่ ประกอบชิ้นส่วนของรูปภาพได้ วางเรียง ก้อนไม้ที่มีขนาดต่างกันเรียงตามลำดับได้ จับคู่และแยกรูปภาพ สี วัตถุ ตัวอักษรได้ เลียนแบบการเขียนเครื่องหมายบวก (+) ตัววี (V) วาดรูปคนที่มีส่วนของร่างกายอย่างน้อย 3 ส่วน ร้อยลูกปัดขนาดเล็ก ใช้กรรไกรตัดกระดาษได้สั้นๆ

- พัฒนาการด้านความเข้าใจภาษา ได้แก่ ชื่อวัยวะของร่างกายได้มากขึ้น เลือกรูปภาพชายหญิงได้ รู้จัก ผิวสัมผัสแข็งและนิ่ม รู้จักคำว่าปิดเปิด เลือกรูปภาพที่แสดงสีหน้า สุข เศร้า

โกรธ ภูขนาดใหญ่อะเล็ก รู้ตำแหน่ง เช่น ข้างหน้า ข้างหลัง ข้างๆ ห่างๆ ตอบคำถามง่ายๆ ได้ โดยการพูดหรือชี้ในขณะที่ฟังนิทาน

- พัฒนาการด้านการใช้ภาษา ได้แก่ พูดกระซิบหรือตะโกน ร้องเพลงง่ายๆ ได้ พูดโต้ตอบสนทนา บอกหน้าที่อวัยวะของร่างกายได้ และบอกประโยชน์ของสิ่งต่างๆ ได้ เช่น หอ้งน้ำเตาไฟ สามารถเล่าเหตุการณ์ที่เพิ่งผ่านไปได้ บอกชื่อจริงและนามสกุลเต็มของตนเองได้ พูดคำที่มีความหมายตรงข้ามได้พูดเป็นประโยคได้

- พัฒนาการด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม ได้แก่ เล่นกับเด็กอื่นโดยวิธีการผลัดกันเล่น บอกเพศของตนเองได้ ช่วยงานง่ายๆ ได้ สามารถหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นอันตรายได้ ใช้ช้อนส้อมรับประทานอาหารได้ เทน้ำจากเหยือกได้โดยไม่หก ถอดกระดุมเม็ดใหญ่ได้ ถอดเสื้อผ้าได้ ไม่ปัสสาวะรดที่นอนในเวลากลางคืน ล้างมือล้างหน้าได้เอง

เด็กอายุ 3 - 5 ปี เป็นวัยที่มีการพัฒนาทักษะในการรับรู้ทางความคิด สถิติปัญญา และความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เด็กจะเริ่มคิดเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ และชอบถามคำถามบ่อยๆ เช่น นั่นอะไรทำไม เป็นต้น ซึ่งพ่อแม่/ผู้ดูแลเด็กบางคนไม่เข้าใจ อาจจะคิดว่าเด็กได้จนเด็กบางคนขยาดหวาดกลัวว่า จะทำผิดเพราะถูกผู้ใหญ่ว่ากล่าวมาแต่เด็กความรู้สึกลึกซึ้งนี้มาปิดกั้นความคิดของเด็กและจะติดตัวไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

การประเมินพัฒนาการเด็ก

การประเมินพัฒนาการเด็กเป็นการเฝ้าระวัง พฤติกรรมพัฒนาการของเด็กวัยต่างๆ เพื่อจะได้ทราบว่าเด็กมีระดับความสามารถด้านต่างๆ เป็นอย่างไร สมวัยหรือไม่ เพื่อจะได้แนะนำบิดามารดา ผู้เลี้ยงดูให้อบรมเลี้ยงดูและจัดสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของเด็ก (นิตยา คชภักดีและคณะ, 2542)

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบประเมินพัฒนาการ จากคู่มือคัดกรองและส่งเสริมพัฒนาการเด็กวัยแรกเกิด - 5 ปี ของสถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์ ซึ่งเป็นคู่มือที่ได้รับการแก้ไขจากคู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุแรกเกิด - 5 ปี (การทดสอบและฝึกทักษะ) ของสถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีจำนวน 5 เล่ม แต่ละเล่มแบ่งตามวัยใช้ในการประเมินพัฒนาการอย่างละเอียดและใช้ในการส่งเสริมสุขภาพรายบุคคล และเป็นแบบทดสอบพัฒนาการที่ใช้เปรียบเทียบความสามารถด้านต่างๆ กับเด็กปกติในวัยเดียวกัน แบ่งการทดสอบเป็น 5 ด้าน (สถาบันพัฒนาการเด็กราชนครินทร์, 2549) คือ

1. ด้านการเคลื่อนไหว (Gross Motor) ดูจากท่าทางการทรงตัวและการเคลื่อนไหวของร่างกาย เช่น การชันคอ คลาน นั่ง เดิน กระโดด

2. ด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา (Fine Motor) จากการใช้มือหยิบจับวัตถุ การใช้ตา และทักษะในการประสานการทำงานของอวัยวะต่างๆ เพื่อสามารถพัฒนาวิธีการ เวลาและความแม่นยำในการทำกิจกรรมนั้นๆ ได้ดีขึ้นและมีการเรียนรู้
3. ด้านการเข้าใจภาษา (Receptive Language) และพฤติกรรมที่แสดงออก เพื่อสื่อความเข้าใจซึ่งกันและกัน อาจแสดงออกโดยสีหน้า ท่าทางภาษาพูด
4. ด้านการใช้ภาษา (Expressive Language) เป็นความสามารถในการใช้เสียงเพื่อสื่อสารกับผู้อื่นและการใช้ภาษา เช่น การพูดสื่อภาษาโดยการแสดงท่าทางและเสียง
5. ด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม (Personal & Social) เป็นความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง ตลอดจนความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นและสังคม

1. หลักการของการประเมินพัฒนาการเด็กวัยก่อนเรียน

การประเมินทางพัฒนาการนั้นมีความสำคัญมาก เนื่องจากสามารถบอกได้ว่าเด็กคนไหนมีปัญหาด้านพัฒนาการให้การวินิจฉัยรักษาและกระตุ้นพัฒนาการที่เหมาะสมย่อมจะส่งผลดีต่อเด็กและครอบครัวในระยะยาว (สุภัทธานี สุขสำราญ, 2553)

1.1 การประเมินพัฒนาการของเด็ก จะต้องประเมินหลายๆ ครั้งก่อนที่จะสรุปผล ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปตรงกับข้อเท็จจริง

1.2 การตีความหรือการสรุปผลการประเมิน ต้องมีความเป็นปรนัย กล่าวคือ แปลผลตามข้อมูลปรากฏไม่ลำเอียง ถ้าเป็นไปได้ควรมีผู้ประเมินมากกว่า 1 คน ผลการประเมินเด็กถือเป็นความลับไม่ควรเปิดเผยแก่ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่ถือเป็นปัญหาของเด็ก

1.3 ในการเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กวัยเดียวกัน ต้องใช้มาตรฐานเดียวกัน

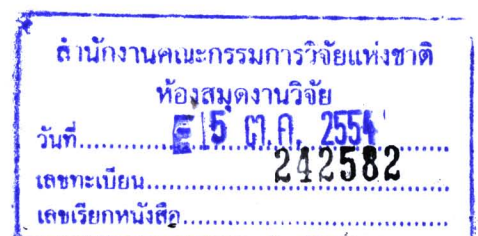
2. วิธีการประเมินพัฒนาการของเด็กวัยก่อนเรียน

2.1 การสังเกตแล้วจดบันทึก ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธีดังต่อไปนี้ (จิรัชญา ทองจันทร์, 2550)

2.1.1 การใช้แบบสอบถามรายการ (Check list) และมาตราประมาณค่า (Rating Scale) โดยจัดทำรายการของพฤติกรรมด้านต่างๆ ของเด็กที่เราสนใจศึกษา แล้วเทียบกับเกณฑ์พัฒนาการของเด็กตามวัย

2.1.2 การบันทึกเกี่ยวกับทักษะหรือพฤติกรรมของเด็ก เช่น ความสามารถในการบอก รูปร่างได้ จำแนกสีได้ ปฏิบัติตามคำสั่งได้ เป็นต้น

2.2 การสัมภาษณ์พ่อแม่หรือผู้ปกครอง เป็นวิธีที่ดีที่สุดที่จะเรียนรู้พฤติกรรมของเด็ก (สุภัทธานี สุขสำราญ, 2553)

2.3 ใช้แบบประเมินพัฒนาการมาตรฐานสำหรับการประเมินเด็กในแต่ละช่วงอายุ โดยแยกตามพัฒนาการในแต่ละด้าน ตามแบบประเมินพัฒนาการที่มีใช้ในปัจจุบัน ดังนี้

2.3.1 แบบทดสอบ Denver II เป็นชุดที่มีการปรับปรุงใหม่เมื่อปีพ.ศ. 2535 เป็นแบบคัดกรองซึ่งใช้กับเด็กช่วงอายุ 1 เดือนถึง 6 ปี ประเมินพัฒนาการ 4 ด้าน ดังนี้

- Personal social คือ ทักษะการช่วยเหลือดูแลตนเองในกิจวัตรประจำวันต่างๆ รวมถึงทักษะการมีความสัมพันธ์และการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น

- Fine motor คือการทำงานประสานกันของกล้ามเนื้อมือและตาในการแก้ปัญหา

- Language คือ การได้ยินความเข้าใจภาษาและการใช้ภาษา

- Gross motor คือ การทรงตัว และการเคลื่อนไหว

2.3.2 The Goodenough-Harris Drawing Test ใช้ทดสอบพัฒนาการเด็กอายุ 3 - 15 ปี

2.3.3 Gesell Drawing Test เป็นวิธีทดสอบ Visual motor perception

2.3.4 แบบทดสอบ Capute Scales (CAT/CLAMS) เป็นแบบทดสอบคัดกรองพัฒนาการที่ประกอบด้วยข้อทดสอบด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กเพื่อการแก้ปัญหา (CAT: Cognitive Adaptive Test) และข้อทดสอบด้านความเข้าใจและการใช้ภาษา (CLAMS: Clinical Linguistic and Auditory Milestone Scales) ใช้ทดสอบเด็กที่ช่วงอายุ 1 - 36 เดือน

2.3.5 แบบทดสอบ Bayley Scales of infant Development เป็นแบบประเมินพัฒนาการที่ค่อนข้างละเอียด มีข้อทดสอบข้อย่อยมาก ใช้ทดสอบเด็กช่วงอายุ 1 - 42 เดือน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ การทรงตัวและการเคลื่อนไหว (motor scale) และทักษะในการแก้ปัญหาและสติปัญญา (mental scale)

2.3.6 แบบประเมินพัฒนาการเด็กตามคู่มือส่งเสริมพัฒนาการเด็กอายุแรกเกิด - 5 ปี สถาบันราชานุกูล สามารถใช้ในการคัดกรอง ประเมินพัฒนาการและส่งเสริมพัฒนาการ 5 ด้าน คือ ด้านการเคลื่อนไหว (Gross Motor) ด้านการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา (Fine Motor) ด้านการเข้าใจภาษา (Receptive Language) ด้านการใช้ภาษา (Expressive Language) ด้านการช่วยเหลือตนเองและสังคม (Personal & Social)

3. ข้อควรปฏิบัติในการตรวจวัดพัฒนาการเด็ก (จิรัชญา ทองจันทร์, 2550)

3.1 การตรวจวัดกิจกรรมพัฒนาการของเด็ก อาจจะได้จากการสอบถามจากมารดา/ผู้เลี้ยงดู จากการสังเกตเด็กขณะอยู่ในห้องตรวจและจากการให้เด็กกระทำให้ดูหรือเล่นกับเด็ก

3.2 เนื่องจากเด็กต้องร่วมมือในการทดสอบต่างๆ เด็กจึงควรอยู่ในสภาพที่สบายที่สุด ไม่หิวหรือไม่ง่วงนอน

3.3 ขณะทดสอบเด็กเล็กควรอยู่บนตักมารดาและอยู่ห่างพอที่จะหยิบของที่จะนำมาทดสอบได้ง่าย เด็กโตควรให้โอกาสคุ้นเคยกับผู้ทดสอบก่อน

3.4 ขณะทดสอบควรวางแต่สิ่งที่ใช้ในการทดสอบไว้บนโต๊ะเท่านั้น เพื่อให้เด็กสนใจแต่สิ่งที่ถูกขอร้องให้ทำอย่างเดียว

ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเด็ก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการมีหลายปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกหรือสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้มีผลทำให้เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการที่ต่างกันซึ่งจินตนา พัฒนพงศ์ธร และคณะ (2547) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1. พันธุกรรม (Heredity)

พันธุกรรม หมายถึง ลักษณะต่างๆของบรรพบุรุษซึ่งถ่ายทอดมายังลูกหลานรุ่นต่อๆมาด้วยวิธีการสืบพันธุ์ ลักษณะต่างๆที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้นจะเป็นคุณสมบัติติดตัวไม่สามารถเปลี่ยนได้ ลักษณะต่างๆ ที่ได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรม คือ

1.1 ลักษณะการถ่ายทอดโครโมโซมกำหนดลักษณะทางกาย เช่น เพศ และลักษณะประจำเพศ ลักษณะและขนาดของร่างกาย ลักษณะของสีตาและผม ลักษณะความผิดปกติและความบกพร่องทางร่างกาย

1.2 ลักษณะทางสติปัญญาซึ่งขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางพันธุกรรม

1.3 โรคบางอย่าง เช่น เบาหวาน โรคโลหิตไหลไม่หยุด (Hemophilia) โรคผิวหนัง ผื่น โรคที่ทำให้สมองช้าหรือปัญญาอ่อน (Phenylketonuria) โรคซึ่งเกิดจากการผิดปกติของโครโมโซม (Chromosome Abnormalities)

2. สิ่งแวดล้อม (Environment)

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพภายนอกซึ่งแยกออกจากตัวบุคคลได้หรือหมายถึงสิ่งเร้าต่างๆ ที่มาเกี่ยวข้องกับบุคคล ทำให้คนๆ นั้นมีการกระทำต่างๆ ได้ อาจเป็นคน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ซึ่งสิ่งแวดล้อมนี้เป็นอิทธิพลต่อการพัฒนาของมนุษย์นอกเหนือไปจากอิทธิพลของพันธุกรรม สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพล ต่อพัฒนาการของมนุษย์มาก โดยเฉพาะในขณะที่มีการพัฒนาทางสรีระอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ในช่วงเริ่มปฏิสนธิจนทารกอายุได้ 2 - 3 ขวบ คือ ในขณะที่ยาทารกอยู่ในครรภ์นั้นมารดาเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดและมีอิทธิพลที่สุดต่อทารกในครรภ์ ถ้ามารดามีความเครียดทาง

อารมณ์อย่างรุนแรงในระยะ 3 เดือนแรกของการตั้งครรภ์ จะทำให้ลูกมีเพดานโหว่ปากแหว่ง เพราะเมื่อมีอารมณ์เครียดร่างกายของมารดาจะขับ ฮอร์โมนออกมาในเลือดและจะถ่ายทอดผ่านเข้าสู่เส้นเลือดของทารก เมื่อคลอดจากครรภ์มารดาแล้ว สิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการพัฒนาการก็คือ มนุษย์อื่นๆ รอบตัว ครอบครัว กลุ่มคน และวัฒนธรรม

ดังนั้น อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการพัฒนาการ จึงเป็นที่ยอมรับว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของลักษณะต่างๆ รวมกันขึ้นอยู่กับลักษณะแต่ละอย่าง ถ้าเป็นลักษณะทางกายหรือระดับสติปัญญา อิทธิพลของพันธุกรรมจะรุนแรงกว่าอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าเป็นลักษณะทางสังคมหรือจิตใจ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมจะรุนแรงกว่า

3. เพศ (Sex)

เด็กชายและเด็กหญิงจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกายแตกต่างกัน เด็กชายแรกเกิดจะโตกว่าเด็กหญิงเล็กน้อย แต่ในระยะต่อมาเด็กหญิงจะเจริญเติบโตรวดเร็วกว่าเด็กชาย

4. สารคัดหลั่งจากต่อมภายในร่างกาย (Glands of Internal Secretion)

ต่อมต่างๆ ภายในร่างกายมีอิทธิพลต่อการเจริญเติบโตของร่างกายและจิตใจ เช่น ต่อมนี่ควบคุมการเจริญเติบโตของร่างกาย คือ ต่อมพาราไทรอยด์ (Parathyroid) ซึ่งเป็นต่อมที่ผลิตฮอร์โมนเพื่อสร้างแคลเซียม ถ้าต่อมนี่ผลิตฮอร์โมนไม่พอกับความต้องการ กระดูกของเด็กก็จะไม่แข็งแรงทำให้พัฒนาการของเด็กช้าไป และต่อมอื่นๆ เช่น ต่อมไทรอยด์ (Thyroid Glands) ต่อมเพศ (Sex Gland) ต่อมใต้สมอง (Pituitary Gland) ถ้าหากผิดปกติไปอาจทำให้เด็กเจริญเติบโตเร็วหรือช้าไปได้

5. อาหาร (Nutrition)

อาหารนับว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็กมาก ถ้าเด็กได้รับอาหารที่ไม่ดีหรือไม่เพียงพอ เป็นเหตุให้เด็กเจริญเติบโตช้าหรือโตไม่ได้ขนาดเท่าที่ควรได้ โดยเฉพาะการเจริญของสมองในช่วงปีแรกจะมีการเพิ่มอย่างรวดเร็วจึงเป็นสิ่งจำเป็นมาก

6. อากาศบริสุทธิ์และแสงแดด (Fresh Air and Sunlight)

อากาศที่บริสุทธิ์และแสงแดดมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของเด็กตลอดจนสุขภาพของเด็กมาก ในระยะแรกๆ ของชีวิตทารกควรได้รับอากาศที่บริสุทธิ์

7. การบาดเจ็บและโรค (Injuries and Disease)

การบาดเจ็บต่างๆ ที่เด็กได้รับ เช่น บาดเจ็บที่ศีรษะเนื่องจากการคลอด (Birth Injury) ก็อาจมี ผลต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการ เช่น การคลอดที่ใช้เครื่องมือและการผ่าตัดนั้น ย่อมจะเกิดอันตราย ได้มากกว่าการคลอดตามธรรมชาติเพราะจะมีอันตรายในระยะเวลาที่ส่วนศีรษะของทารก

ผ่านช่องคลอด ทำให้สมองได้รับความกระทบกระเทือนได้ง่าย ซึ่งอาจเป็นอันตรายในลักษณะชั่วคราวหรือเป็นอันตราย อย่างถาวรและอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบอวัยวะสัมผัส เช่น ตา หู ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ของทารก รวมทั้งการบาดเจ็บทางร่างกายและโรคต่างๆจะทำให้พัฒนาการของเด็กล่าช้าผิดปกติไปและจากการขาดออกซิเจนในช่วงการคลอด (Neonatal Asphyxia)

8. เชื้อชาติ (Race)

เชื้อชาติมีผลต่อพัฒนาการเด็กเหมือนกัน จากหลักฐานทางสังคมวิทยาจะเห็นได้ว่าเด็กแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียนมีพัฒนาการทางร่างกายเร็วกว่าเด็กที่อยู่ในประเทศทางตอนเหนือของยุโรป เด็กนิโกรหรือเด็กอินเดียมีพัฒนาการช้ากว่าเด็กผิวขาวและผิวเหลือง

9. วัฒนธรรม (Culture)

วัฒนธรรมมีส่วนทำให้เด็กมีพัฒนาการแตกต่างกัน เช่น เด็กไทยกับเด็กอเมริกันจะพบว่าเด็กไทยเป็นเด็กสงบเสงี่ยมไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้เพราะถูกผู้ปกครองสั่งสอนอบรมให้เป็นคนเชื่อฟังผู้ใหญ่ ซึ่งตรงข้ามกับเด็กอเมริกันที่บิดามารดาจะปล่อยให้เด็กแสดงความคิดเห็นโดยเสรี

10. ตำแหน่งในครอบครัว (Position in the Family)

ตำแหน่งในครอบครัวหรือลำดับที่เกิดมีอิทธิพลต่อพัฒนาการ ลูกคนที่ 2, 3 หรือ 4 จะมีพัฒนาการทางอารมณ์เร็วกว่าลูกคนที่ 1 ทั้งนี้เพราะเลียนแบบจากพี่ได้มาก แต่ลูกคนสุดท้ายก็มักมีพัฒนาการทางอารมณ์และการปรับตัวช้ากว่าปกติ เพราะพ่อแม่เอาใจใส่มากกว่าที่พี่เมื่ออยากได้หรือต้องการอะไรมักจะช่วยทำให้สำเร็จ จึงทำให้ลูกคนสุดท้ายไม่ค่อยได้ช่วยตัวเองเป็นผลให้พัฒนาการล่าช้า บุตรคนแรกและคนสุดท้ายจะมีสติปัญญาดีกว่าลูกคนกลาง

11. อายุของบิดา มารดา

อายุของบิดา มารดามีผลต่อพัฒนาการของเด็ก คือ บิดามารดาที่อายุน้อยมักไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูบุตรและมีปัญหาด้านการเงินทำให้เลี้ยงลูกไม่เต็มที่แต่จะให้ความเป็นเพื่อนกับบุตร ส่วนบิดามารดาที่อายุมากมีประสบการณ์และฐานะเศรษฐกิจมั่นคง แต่มีข้อเสียคือมีเวลาให้กับบุตรน้อยและทนเด็กเล็กไม่ค่อยได้

12. รายได้ของครอบครัว

สภาพเศรษฐกิจมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก โดยที่เศรษฐกิจจะทำให้เกิดความพร่องหรือการขาดสิ่งที่จะส่งเสริมพัฒนาการ เช่น อาหาร ของเล่น เวลาของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก

13. ลักษณะ ขนาด และสัมพันธภาพในครอบครัว

พัฒนาการของเด็กมีความสัมพันธ์กับลักษณะขนาดและสัมพันธภาพในครอบครัว เนื่องจากเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดของเด็กตั้งแต่แรกเกิด เป็นต้นแบบของพฤติกรรมของเด็ก

14. ความเจ็บป่วยและอุบัติเหตุ

ขนาดและความรุนแรงของการเจ็บป่วยและการได้รับอุบัติเหตุมีผลทำให้เกิดความพิการหรืออวัยวะผิดปกติส่วนมีผลกระทบต่อพัฒนาการทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เด็กจะได้รับอุบัติเหตุจากการถูกน้ำร้อนลวก การหกล้ม และตกจากที่สูง ทำให้มีผลกระทบต่อสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก (UNICEF, 2003)

15. โภชนาการและสุขภาพอนามัย

ภาวะโภชนาการที่ดีเป็นพื้นฐานของสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงของคน ความต้องการอาหารของคนเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิในครรภ์มารดา ถ้ามารดาขณะตั้งครรภ์ได้รับสารอาหารไม่เพียงพอ หรือไม่ได้สัดส่วน เด็กที่คลอดออกมาจะมีน้ำหนักไม่ได้มาตรฐาน อ่อนแอและเจ็บป่วยบ่อย ส่วนมารดาที่ได้รับอาหารเพียงพอและมีคุณค่าครบถ้วน จะมีร่างกายแข็งแรงคลอดอย่างปลอดภัย มีลูกที่ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ ไม่เจ็บป่วยบ่อย อันจะส่งผลให้พัฒนาการทุกด้านเหมาะสม (จิรัชญา ทองจันทร์, 2550)

16. บุหรี่และแอลกอฮอล์

แอลกอฮอล์ มีผลทำให้พัฒนาการของทารกในครรภ์ล่าช้า ซึ่งเชื่อว่าเป็น teratogen ทารกที่เกิดมาจะมีความผิดปกติซึ่งเรียกว่ากลุ่มอาการ fetal-alcohol คือ มีตัวเล็ก ตาเล็ก hypoplasia ของริมฝีปากบนและร่องริมฝีปากบน (philtrum) หัวใจพิการแต่กำเนิด เช่น atrial septal defect และมีปัญหา ด้านพัฒนาการและพฤติกรรม การที่เด็กจะเกิดกลุ่มอาการนี้หรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางมารดา ได้แก่ พันธุกรรม ช่วงเวลาและปริมาณแอลกอฮอล์ที่ดื่ม (สถาบันพัฒนาการเด็ก, 2551)

แม้ที่สูบบุหรี่จะมีผลให้ทารกตัวเล็กไม่สมบูรณ์ มีผลต่อทางเดินหายใจของทารกและทำให้คลอดก่อนกำหนด แม่ที่ดื่มเหล้าจะมีผลให้ทารกอ่อนแอและมีภาวะปัญญาอ่อนมากกว่าปกติ (เสาวนีย์ ไคว์ตระกูล, 2544)

17. ภาวะแทรกซ้อนระยะแรกเกิด

ภาวะที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการล่าช้าที่พบบ่อยคือการคลอดก่อนกำหนด น้ำหนักตัวแรกเกิดน้อย และภาวะขาดออกซิเจน ปัจจัยดังกล่าวอาจไม่ใช่สาเหตุโดยตรงของโรค เช่น น้ำหนักตัวแรกเกิดน้อยเป็นอาการแสดงของการติดเชื้อในครรภ์ เป็นต้น (สถาบันพัฒนาการเด็ก ราชนครินทร์, 2551)

18. การติดเชื้อ

โรคในกลุ่มนี้ที่สำคัญคือการติดเชื้อตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เด็กมักมีน้ำหนักตัวแรกเกิดน้อย ศีรษะเล็กกว่าปกติ อาจมีตับม้ามโต การได้ยินบกพร่อง และต่อกระเจกวมด้วย นอกจากนี้การติด

เชื้อรุนแรงภายหลังเกิด เช่น สมองอักเสบ เยื่อหุ้มสมองอักเสบ เป็นสาเหตุที่พบได้บ้าง (สถาบันพัฒนาการเด็กราชชนรินทร์, 2551)

19. โรคของระบบประสาท

เด็กพัฒนาการล่าช้าส่วนใหญ่มักมีอาการหรืออาการแสดงทางระบบประสาทร่วมด้วย ที่พบบ่อยคืออาการชัก และความตึงตัวของกล้ามเนื้อผิดปกติ (สถาบันพัฒนาการเด็กราชชนรินทร์, 2551)

20. สารเคมี

จากการศึกษาพบว่าสารตะกั่วมีผลกระทบต่อเด็กมากที่สุด ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสได้รับสารนี้ในชีวิตประจำวันมากกว่าชนิดอื่นๆ ผลกระทบที่มีการศึกษากันมากคือเมื่อเด็กมีระดับตะกั่วในเลือดสูงสะสมเป็นเวลานาน จะทำให้มีระดับสติปัญญาต่ำกว่าคนทั่วไป นอกจากนั้นยังมีสารเคมีอีกหลายชนิดที่มีผลกระทบต่อพัฒนาการเด็ก ดังนั้น ประวัติแหล่งที่อยู่อาศัยและอาชีพของบิดามารดาจึงมีความสำคัญในการวินิจฉัยหาสาเหตุ (สถาบันพัฒนาการเด็กราชชนรินทร์, 2551)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิตยา คชภักดีและคณะ (2542) ได้ศึกษาการส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการของเด็กโดยการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนสาธิตา วิธีการศึกษาโดยการกระตุ้นให้ครอบครัวและชุมชนมีจิตสำนึกตระหนักถึงความสำคัญ และบทบาทของตนเอง รวมทั้งตั้งวิสัยทัศน์ในการพัฒนาลูก ร่วมกับชุมชนได้รับการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมพัฒนาเด็กโดยพ่อแม่ร่วมทำกิจกรรมสร้างสรรค์กับลูก ครอบครัวและชุมชนได้วางแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการเด็กรวมถึงการระดมความคิด การใช้สถานที่และทรัพยากรในการสร้างสภาพแวดล้อมที่อบอุ่นและเป็นมิตรแก่เด็ก ผู้นำชุมชน ครอบครัว เด็ก และผู้ที่โตกว่ามีส่วนร่วมในกิจกรรมโดยช่วยกันระดมความคิดเห็นวางแผน จัดหาทุนเพื่อใช้ในการสร้างสนามเด็กเล่นที่ปลอดภัยแก่เด็กๆ นำมาซึ่งสัมพันธภาพที่ดีในครอบครัว มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และติดต่อสื่อสารกันของครอบครัว

ศิริกุล อิศรานุรักษ์ (2545) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กอายุ 1 ถึง < 6 ปี ผลการวิจัย พบว่า เด็กอายุ 1 ถึง < 3 ปี และ 3 ถึง < 6 ปี มีพัฒนาการการล่าช้ากว่าวัย ร้อยละ 22.8 และ ร้อยละ 47.4 ตามลำดับ ปัจจัยที่มีอิทธิพลทำให้เด็กมีพัฒนาการล่าช้ากว่าวัยในเด็ก 1 ถึง < 3 ปี คือ การศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า (OR = 3.0, 95%CI = 1.14, 7.9) และสิ่งแวดล้อมของบ้านที่ไม่เหมาะสม (OR = 2.9, 95%CI = 1.28, 6.8) ส่วนเด็กอายุ 3 ถึง < 6 ปี ได้แก่ การศึกษาของบิดา

ระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ($OR = 3.57, 95\%CI = 1.74, 7.32$) และการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ($OR = 2.72, 95\%CI = 1.48, 4.99$)

Margaret R. Burchinal & Joanne E. Roberts (2000) ได้ศึกษาคุณภาพของการดูแลเด็กที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านความรู้ความเข้าใจและภาษาของเด็ก พบ การดูแลเด็กที่มีคุณภาพสูงมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาด้านความคิด ภาษาและทักษะการสื่อสาร

Tamis-LeMonda, Borntien, & Baumwell (2000) ได้ศึกษาผลของการตอบสนองของมารดาต่อระดับพัฒนาการด้านภาษาของเด็กโดยทำการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน ส่วนวิธีการตอบสนองของภาษาของมารดา ได้แก่ การอธิบาย การเล่นและการเป็นแบบอย่างเพื่อให้ทารกเลียนแบบ จากนั้นทำการวัดระดับพัฒนาการด้านภาษา 5 ขั้ว พบว่ากลุ่มตัวอย่างขณะมีอายุ 13 เดือนมีระดับพัฒนาการด้านภาษา 5 ขั้วดีกว่า กลุ่มตัวอย่างขณะมีอายุ 9 เดือน

Ellen S. Peisner-Feinberg, Margaret R. Burchinal (2001) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของสถานรับเลี้ยงเด็กกับพัฒนาการด้านความคิดและสังคม พบคุณภาพของการดูแลเด็กในชั้นเรียนมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านภาษาและทักษะทางวิชาการ และความใกล้ชิดของครูมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านความคิดและสังคม

เสาวณีย์ ไข้วตระกูล (2544) ได้ศึกษาการเลี้ยงดูและพัฒนาการเด็กชาวกะเหรี่ยง อายุ 0 - 5 ปี ในหมู่บ้านพะมอลอ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่าผู้เลี้ยงดูเด็กให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพเด็กและส่งเสริมพัฒนาการ ด้านร่างกาย จิตใจและสังคม แต่การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สื่อ วัสดุอุปกรณ์และกิจกรรมต่างๆ ที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ยังมีน้อย ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลี้ยงดูเด็ก ประกอบด้วย ความพร้อมของเด็ก ปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรมของชุมชน แก่นนำชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จิรนนท์ ไช้แก้ว (2545) ได้ศึกษาการรับรู้และพฤติกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยของครอบครัวในชนบท เป็นการศึกษาเชิงบรรยายแบบภาคตัดขวาง ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเป่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กมีการรับรู้ที่ไม่เหมาะสมเกี่ยวกับการเล่นเพื่อพัฒนาสติปัญญาเด็ก และในภาพรวมยังมีผู้เลี้ยงดูเด็กที่มีการรับรู้และมีพฤติกรรมในการ ส่งเสริมพัฒนาการเด็กไม่เหมาะสม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ประกอบกับฐานะยากจนจึงไม่สามารถที่จะจัดหาหนังสือหรือของเล่นให้แก่เด็ก

อารีรัตน์ ขำอยู่ และคณะ (2545) ได้ศึกษาพัฒนาการเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกรมการพัฒนาชุมชนในเขตภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า เด็กก่อนวัยเรียนมีพัฒนาการโดย

รวมอยู่ในระดับเร็วกว่าปกติ และเด็กที่อยู่ในชุมชนเมืองมีค่าเฉลี่ยคะแนนพัฒนาการสูงกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ในชุมชนชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Bradly, R.H., & Crowyn, R.F. (2002) ได้ทำการศึกษาเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมกับการพัฒนาการเด็ก พบว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น รายได้ของครอบครัว การศึกษาและอาชีพของบิดามารดา มีความสัมพันธ์กับสุขภาพ การรับรู้ และพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคมของเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

สุธรรม นันทมงคลชัย (2547) ได้ศึกษาอิทธิพลของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูต่อพัฒนาการเด็กอายุ 3 - 6 ปี ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบผสมมีโอกาสดูแลพัฒนาการช้ากว่าวัย เป็น 1.9 เท่าของเด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย นอกจากนี้ปัจจัยด้านครอบครัวและปัจจัยด้านตัวเด็กที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็กอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ ประเภทครอบครัว ระดับการศึกษามารดา อาชีพบิดา สัมพันธภาพในครอบครัว ภาวะโภชนาการและเพศเด็ก

สุธรรม นันทมงคลชัย และคณะ (2548) ได้ศึกษาภาวะวิกฤติในครอบครัวกับการอบรมเลี้ยงดู และพัฒนาการเด็กปฐมวัยและวัยเรียน ผลการวิจัยพบว่า เด็กที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว มีพัฒนาการล่าช้าสูงกว่าเด็กที่อาศัยอยู่ที่ไม่มีภาวะวิกฤติในครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

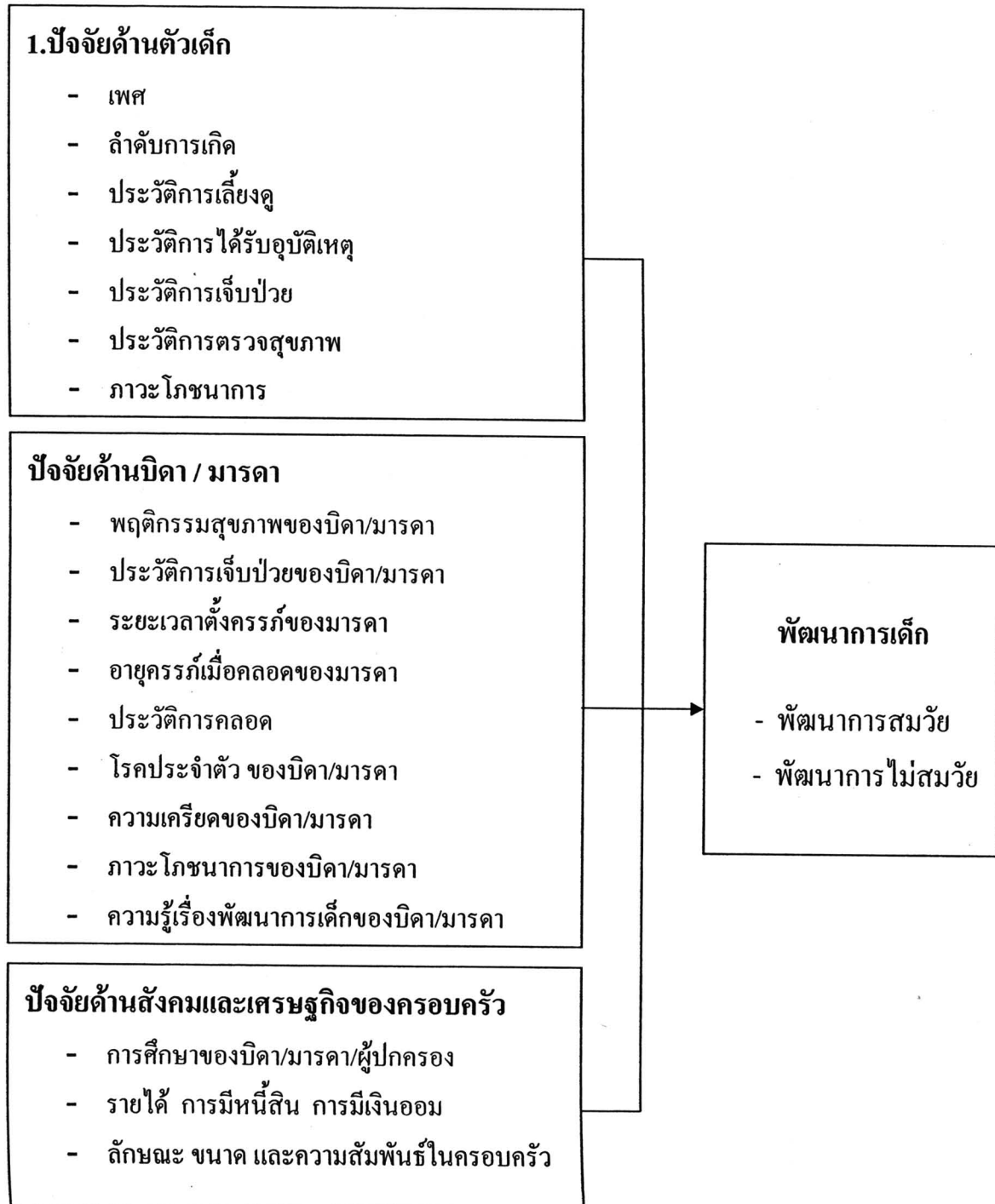
อรพิน กฤษณเกรียงไกร (2549) ได้ศึกษา พัฒนาการเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาของบิดามารดาและผู้เลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา บิดามารดาเด็ก ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและเป็นเกษตรกร ผลการประเมินความเจริญเติบโตทางร่างกายและภาวะโภชนาการ พบว่าเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีส่วนสูงต่ออายุต่ำกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 31.0 มีน้ำหนักต่ออายุต่ำกว่าเกณฑ์ ร้อยละ 20.4 มีปัญหาพัฒนาการรวมทุกด้านสงสัยว่าล่าช้า ร้อยละ 37.6 ทั้งนี้พบว่าความเจริญเติบโตทางร่างกายและภาวะโภชนาการที่ต่ำกว่าเกณฑ์ของเด็กสัมพันธ์กับพัฒนาการรวมทุกด้านที่ล่าช้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.005 พัฒนาการด้านกล้ามเนื้อเล็กและพัฒนาการด้านสติปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

วลัยพรรณ พงษ์ศิริสุนทร (2550) ได้ศึกษา การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่มีภาวะโภชนาการเกินในโรงเรียนระดับศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่ากลุ่มเด็กที่มีภาวะโภชนาการสมส่วนมีพัฒนาการด้านร่างกายและสติปัญญาสูงกว่ากลุ่มเด็กที่มีภาวะโภชนาการเกิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ศักดา พริงลำภู และคณะ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ปริมาณไอโอดีนในปัสสาวะ การเจริญเติบโตและการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยก่อนเรียน ในศูนย์เด็กเล็ก ในจังหวัดเชียงใหม่ ไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณไอโอดีนในปัสสาวะกับการพัฒนาการของเด็ก

จากการทบทวนเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก สรุปได้ว่าพัฒนาการเด็กจะปกติหรือล่าช้าจะมาจากหลายสาเหตุทั้งตัวเด็กเองและครอบครัว สิ่งแวดล้อมต่างๆ ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาพัฒนาการและปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอคอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในให้ความรู้ ความเข้าใจ และกระตุ้นให้ครอบครัวสามารถเลี้ยงดูเด็ก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง บิดา มารดา บุตร และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว พร้อมทั้งให้การสนับสนุนด้านวิชาการและการให้คำปรึกษา การอบรมให้ความรู้และสื่อ เพื่อกระตุ้นพัฒนาการเด็กตามวัยต่อไป

กรอบแนวคิดของการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา